

מאמר קדיש כהלכה ובו ח' סימנים:

[*] פתחא זעירא בענין הזמן והענין דקדיש;

[א] במעלת ה'קדיש' כי נורא הוא;

[ב] אמירת קדיש על ידי כמה בנ"א יחד;

[ג] ביאור ג' השיטות עד היכן עונים איש"ר;

[ד] כמה אמנים צריך לענות בקדיש;

[ה] אמן חטופה ואמן יתומה בקדיש;

[ו] טעם עניית 'ברוך הוא' ואמן הא' בקדיש;

[ז] הכוונה ב'אמן' בקדיש ובברכות;

[ח] פירוש עניית אמן ואיש"ר בכל כוחו;

קדיש כהלכה ~ מז"מ בענייני קדיש

ובזמן קרוב – באמן של איש"ר, וז"ל: "כתבתי בקונטרס קטן שלי, דב' אמנים אינני יודע מהו, דודאי הם תפילה, ויתגדל – ודאי יהיה כך לעתיד לבא, רק התפילה שיהא בחייכון, בעגלא, ועל כן אין לומר אמן אחר שמיה רבא, ובמקום אחר כתבתי מזה, ואי"ה במקום אחר אבאר עוד, עמ"ש באות ג' מזה" עכ"ל, ויעוי"ש בסק"ג שמדגיש שאי"ז פשט אלא בדרך רמז.

נא. ונראה ליישב את דעת הרמב"ם והוראת רבינו האריז"ל מקושית הפמ"ג, עפ"י מאחז"ל והביאו רש"י בפירושו להושע פרק ג': "אחר ישובו בני ישראל ובקשו את השם" תניא בשם רבי שמעון בן יוחאי בשלשה דברים מאסו ישראל בימי רחבעם: במלכות שמים, במלכות בית דוד ובבית המקדש – אמר רבי שמעון בן מנסיא אין מראין סימן טוב לישראל לעולם עד שיחזרו ויבקשו שלשתן, והרי מובטחין אנו שנגאל, ואיך תהיה הגאולה תלויה בבקשות הללו? ובע"כ צ"ל שזה חלק מההבטחה שנזכה לבקש על כך ולהיגאל, כי יש תנאי בגאולה להראות את הרצון והתשוקה לשלמויות הללו שיהיו לע"ל, וכמו שלא נותנים זהב, לתינוק שלא יודע להעריכו, כך לא שייך לזכות לגאולה למי שלא יודע מעלתה ורום ערכה, בקשתינו את הגאולה – היא ביטוי להשגתינו מרום ערכה ושגב מעלתה, ולכן הבקשה היא תנאי כדי לזכות לה, ואין זה סתירה לכך שאנו מובטחים לזכות לה – כנ"ר ליישב דעת הרמב"ם והוראת רבינו האריז"ל שכתבו לענות אמן אחרי שמיה רבא, ואפשר שהפמ"ג הנ"ל נמי מודה לזה רק דס"ל שלא נכלל זה בבקשה זו מבחינה לשונית וע"ע.

נב. וילח"ע דכולהו פשיט"ל של"ש בזה אמן חטופה, אם עונה אמן במקום שלא נתקן, וכן עונים במוסף של ר"ת, וביעלה ויבא אע"פ שאי"ז חוב כמו שחייבים לענות אחרי ברכה, וצ"ל שכשמתכוון לענות על חלק הזה ולא את

[ו] טעם ענייית 'ברוך הוא' ואמן הראשון בקדיש:

מט. ענייית 'ברוך הוא' לכאורה כל מקורו אינו אלא מהאריז"ל, אבל יש לתמוה טובא שהרי הוא ז"ל כתב לענות 'אמן' ומהיכן יצאה ענייית 'ברוך הוא' שעונים העולם, ואמנם המ"ב הזכיר את זה בסימן נ"ז ס"ק י"ג: "יש טועים שאומרים בריך הוא לעילא וזה ודאי חירוף הוא וכו', אלא י"ל גם לעילא מכל ברכתא ושירתא, או שיאמר רק בריך הוא כמנהגנו", וכ"כ ערוהש"ו [נ"ז, ו]: "ואחר בריך הוא אומרים אמן, ומנהג אשכנז לומר בריך הוא, אבל אין מובן מאין יצא מנהג הזה וצ"ע, ונראה כיון שהצריך רבינו האריז"ל לענות שם אמן, ואילו רמ"א ז"ל כתב בשו"ע [נ"ז, ב'] שאין עונים אמן לא אחרי 'יתברך' ולא אחרי בריך הוא, לכן נקטו העולם ממורא הרים הגבוהים, לעשות פשרה בענייית התיבות עצמן משום כבודם, שמצד אחד עניה והצטרפות כלשהי יש כאן, ומאידך מסתברא דלא יש ע"כ מקום קפידא לכו"ע, ואע"פ שלרבינו האריז"ל בעינן ה' אמנים דייקא, מאי דאפשר למיעבד עבדי. ועכ"פ אחרי הכל לכאורה אי"ז אלא 'מנהג רשות' בעלמא ולא קרוב לחיוב לענותו, וכלשון המ"ב הנ"ל דנשמע ממונו נמי כן.

ג. והנה רבנו הפמ"ג בסימן נ"ז במשב"ז סוף סק"א, פקפק טובא ב'אמן' של אחרי שמיה רבא בטענה, שהרי על עצם ה'זותגדלתי והתקדשתי' כבר אנו מובטחים בנבואות יחזקאל וזכריה, ואין מקום להתפלל על קיום נבואה לטובה, שהרי דבר אחד מדבריו ית"ש לא ישוב ריקם, וכל תפילת הקדיש אינה אלא שיתקיים זה בחייכון וביומיכון, בעגלא ובזמן קריב, שאין הבטחה אלא שנגאל, אבל לא מתי נגאל, ועל כך אנו מתפללים שיהיה זה בחיינו

קדיש כהלכה ~ מז"מ בענייני קדיש

במחלוקת הפוסקים, אבל בברכהת"ז אם זו ברכה אחת חשש בה לחטופה וזהו דלא כדברינו הנ"ל שבברכה ארוכה, ואין כוונתו לעניה של סוף הברכה אין חשש חטופה כלל, וצ"ע עוד בענין הזה.

נו. וע"ע בספר 'דעת נוטה' מה שכתב על שאלה זו עיי"ש.

העניה הכללית על הברכה שאותה תקנו לענות בסוף הברכה, להכי ל"ח אמנן חטופה.

נג. וע"ע בסימן מ"ז לגבי ברכות התורה מחלוקת אי חשיב ב' או ג' ברכות, וכתב הפמ"ג מספק לא יענה אמנן אחרי לעסוק בדברי תורה והעתיקו המ"ב, ואילו בסימן כ"ה לגבי ברכת התפילין ש"ר שנחלקו הראשונים אם יברך, נמי כתב הפמ"ג שיברך בלחש שלא יענו אחריו אמנן, ולא העתיקו המ"ב שם.

נד. ובאמת שהוא פלאי שהרי בסימן רט"ז כתב הבאה"ל בסוף הסימן שבמקום מחלוקת אם יברך ברכה זו, אין כל חשש לענות אמנן, כיון שיש שיטה שלא נדחתה לגמרי מן ההלכה, וכמו שיטת הירושלמי לומר ברוך אתה השם חי העולמים, שלחולקים מיקרי ברכה לבטלה [כ"מ בבאה"ל וע"ע] או שאר דברים כעיי"ז, מ"מ אין בעניית אמנן לא תשא, אלא רק מה שמצטרף לדברי המברך ברכה לבטלה, שזה אסור לעשות כן, אבל כשיש לו על מי לסמוך, אין איסור להצטרף לדבריו גם אם איהו גופיה מהמיר וחושש משום חומרת לא תשא, ודבריו אלו הם מפמ"ג בשם העטרת זקנים עיי"ש ושם, וא"כ איזה חשש יש בעניית אמנן אחרי ברכת תש"ר וברכהת"ז והוא פלאי, ואפשר שהפמ"ג הסתפק בזה בתחילה, ואח"כ הכריע מדברי העט"ז.

נה. אבל המ"ב למה העתיקו רק בברכהת"ז ולא בברכת תש"ר, ולומר שבתש"ר פסקינן לעיקר שיברך, משא"כ בברכהת"ז יותר נשאר ספק, לא יועיל כלום שהרי בשניהם לא שייך לומר שזו 'דעה שנדחתה מן ההלכה' יותר מהעונה בא"ה חי העולמים, שהרי גדולי הראשונים והאחרונים נשארו במחלוקת בב' עניינים אלו, ואפשר בגלל דברי הפמ"ג בסימן רט"ז הנ"ל דליכא חשש בעניית אמנן לאחר ברכה השנויה